

Wpływ atrakcyjności wizualnej krajobrazu na potencjał turystyczny Narwiańskiego Parku Narodowego i jego otuliny

The influence of visual quality of landscape on the touristic potential of the Narwiański National Park and its buffer zone

Ewa Malinowska

Zakład Geoekologii
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00-927 Warszawa
emal@uw.edu.pl

Abstract. In this paper there are discussed investigation carried out on the territory of Narwiański National in the years 2005-2009, concerned aesthetic value of landscape. Assessment of visual quality of the landscape was performed. The assessment took into consideration natural and local character of landscape, its structural and cultural diversity, and the way it impressed observers. The results of landscape valuation allow to formulate conclusions and principles useful for landscape conservation and tourism management.

Słowa kluczowe: krajobraz, turystyka, Narew, park narodowy, zagospodarowanie przestrzenne
Key words: landscape, touristic, Narew river, national park, spatial development

Wstęp

Krajobraz, rozumiany jako zasób wartości wizualno-estetycznych otoczenia, jest jednym z najważniejszych czynników określających komfort życia w środowisku (Bell et al. 2004) oraz determinujących jego potencjał turystyczny i rekreacyjny (Gracza, Sankowski 2004). Z danych zestawionych przez A. Krzymowską-Kostrowicką (1997) wynika, że recepcja walorów krajobrazowych – kameralnych widoków i rozległych panoram jest jednym z głównych motywów wyjazdów dla 63,7% turystów. Znaczny odsetek turystów preferuje samochodowe wycieczki krajobrazowe (41,9%) i piesze spacerowanie estetyczne (40,2%). Nic więc dziwnego, że walory widokowe stają się coraz bardziej istotnym elementem walorów turystycznych terenu, zwłaszcza walorów wypoczynkowych, krajoznawczych i specjalistycznych (Wyrzykowski 1991), a planowanie przebiegu szlaków turystycznych w coraz większym stopniu uwzględnia miejsca (punkty widokowe), skąd roztaczają się mniej lub bardziej rozległe panoramy. Percepcja krajobrazu nie ogranicza się do konkretnych miejsc (punktów widokowych), lecz jest procesem ciągłym. Obserwator w trakcie poruszania się po terenie rejestruje szereg kolejnych obrazów w określonych odstępach czasu, związanych ściśle z fizjonomią pokonywanej przestrzeni, odczuwając różne napięcia emocjonalne związane z estetyką oglądanego środowiska (Bajerowski et al. 2007). Tym samym fizjonomia krajobrazu jest poddawana ciągłej waloryzacji zachodzącej w świadomości obserwatora. Przeważający wpływ na rezultat oceny ma różnorodność formy i treści krajobrazu (Wojciechowski 1986), w tym

przede wszystkim zróżnicowanie elementów budujących krajobraz, ich kontrastowość, mozaikowy układ i in. (Richling 1992, Śleszyński 1997).

Narwiański Park Narodowy (NPN) obejmuje ochroną unikatowy pod względem przyrodniczym ekosystem bagiennej doliny Narwi, która na tym odcinku ma charakter rzeki anastomozującej. W jego granicach Narew płynie w szerokiej dolinie, okolonej stokami wysoczyzn, tworzących naturalne ramy rozległych panoram i pozostających w wizualnym kontakcie z terenami bagiennymi (Malinowska 2004). To sprawia, że odbiór krajobrazu doliny, stanowiącej największą turystyczną atrakcję omawianego terenu możliwy jest w dwóch, różnych skalach:

1. **kameralnej**, kiedy to obserwator odbiera krajobraz w skali szczegółowej, dysponując niekiedy ograniczonym widokiem, identyfikując jego detale i pozostaje pod wpływem lokalnych, pozawzrokowych bodźców; w tym przypadku odbiór krajobrazu ma charakter multisensoryczny (Kowalczyk 1992),

2. **panoramicznej**, z dystansu, kiedy obserwator znajduje się poza ocenianym krajobrazem i odbiera go w skali rozległych wieloplanowych widoków, obejmujących zespoły makrownętrz przyrodniczo-kulturowych.

W przypadku krajobrazów NPN kameralny sposób percepcji krajobrazu jest dość znacznie utrudniony, bowiem bagienne dno doliny Narwi jest w praktyce niedostępne do bezpośredniej, turystycznej eksploracji (możliwej jedynie z linii cieków lub urządzonych kładek i grobli), zaś reżim ochrony ogranicza wprowadzanie inwestycji służących znaczącemu zwiększeniu obecności turystów w dolinie. Znacznie większe możliwości recepcji walorów krajobrazowych doliny Narwi w skali rozległych, wieloplanowych panoram istnieją w otulinie, zwłaszcza w strefie krawędziowej wysoczyzn, gdzie kulminacje terenu i strefy otwartego widoku pozwalają na urządzenie punktów widokowych i wytyczenie tras widokowych. Dodatkowo leżące w tej strefie zespoły osadnicze są odpowiednim miejscem do lokalizowania infrastruktury turystycznej służącej lepszej recepcji walorów krajobrazowych doliny.

Na omawianym obszarze można wyróżnić trzy strefy różniące się strukturą i fizjonomią krajobrazu, dostępnością a w konsekwencji możliwymi formami recepcji walorów krajobrazowych przez turystów (ryc. 1):

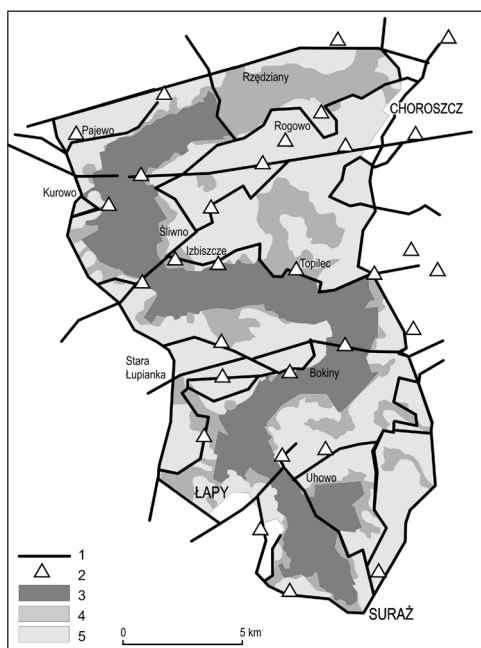
- **Strefa A** – tereny bagienne położone w granicach NPN, których wykorzystanie turystyczne ograniczone jest dostępnością terenu i zasadami ochrony obowiązującymi na terenie parku narodowego; grząskie, podmokłe podłoże sprawia, że percepcja krajobrazu doliny możliwa jest z kładek, grobli, względnie z linii cieków; obserwator odbiera krajobraz doliny zarówno w skali kameralnej, jak i panoramicznej, o zróżnicowanym zasięgu widoku.
- **Strefa B** – tereny bagienne leżące w otulinie parku narodowego, których wykorzystanie turystyczne ograniczone jest głównie dostępnością terenu, częściowo względami gospodarczymi a także możliwym, niekorzystnym wpływem na środowisko chronionej w granicach parku doliny Narwi; percepcja krajobrazu podobnie jak w strefie A;
- **Strefa C** – pozostałe tereny w otulinie parku stanowiące obszar gospodarki rolnej, leśnej i osadnictwa, których wykorzystanie turystyczne ograniczone jest przede wszystkim niekorzystnym wpływem na środowisko doliny Narwi, a rolnicze zagospodarowanie terenu ogranicza spontaniczną eksplorację; percepcja walorów krajobrazowych odbywa się w skali kameralnej i panoramicznej z punktów widokowych usytuowanych najczęściej w obrębie kulminacji terenu, w strefie krawędziowej wysoczyzny, wzdłuż granicy terenów bagiennych oraz przebiegających przez wymienione miejsca.

Metoda badań

Badania prowadzone w latach 2005-2009 na obszarze Narwiańskiego Parku Narodowego i jego otuliny miały na celu waloryzację atrakcyjności panoram roztaczających się z punktów widokowych, dróg i szlaków turystycznych oraz określenie możliwości i zasad ich włączenia w infrastrukturę turystyczną terenu.

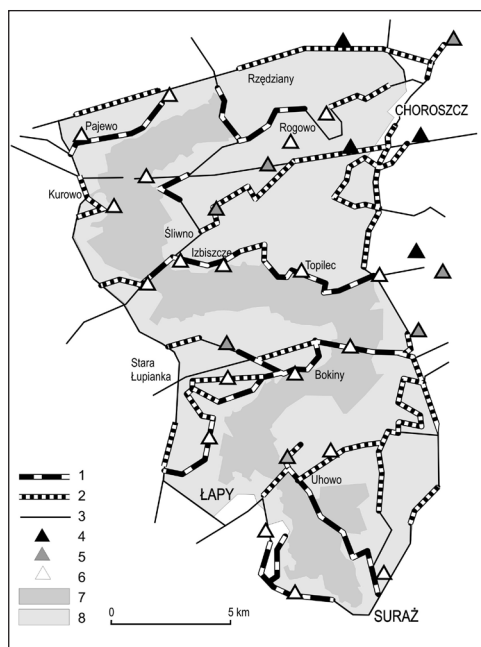
Ocenę atrakcyjności wizualnej krajobrazu prowadzono wzdłuż istniejących dróg lokalnych i szlaków turystycznych o długości 128 km, łączących punkty widokowe, wyznaczone na podstawie cyfrowego modelu terenu (DTM) i zweryfikowane na etapie kartowania terenowego. W badaniach uczestniczyły 124 osoby, w tym studenci Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego.

W ocenie wartości widoków roztaczających się z ciągów komunikacyjnych zastosowano metodę krzywej wrażeń Wejcherta, zaadaptowaną do oceny krajobrazu otwartego (Cymerman et al. 1988). Polegała

Ryc. 1. Strefy percepcji krajobrazu Narwiańskiego Parku Narodowego i jego otuliny (1 – drogi i szlaki turystyczne, 2 – punkty widokowe, 3 – strefa A, 4 – strefa B, 5 – strefa C).

Fig. 1. Zones of landscape perception (1 – trails, road, 2 – scenic overlook, 3 – zone A, 4 – zone B, 5 – zone C).

Ryc. 2. Waloryzacja szlaków widokowych i punktów widokowych (szlak widokowy: 1 – bardzo atrakcyjny, 2 – przeciętny, 3 – mało atrakcyjny; panorama: 4 – bardzo atrakcyjna, 5 – przeciętna, 6 – mało atrakcyjna; 7 – Narwiański Park Narodowy, 8 – otulina parku narodowego).

Fig. 2. Valorization of scenic routes and scenic overlooks (scenic trail: 1 – very attractive, 2 – average, 3 – unattractive; scenic overlook: 4 – very attractive, 5 – average, 6 – unattractive; 7 – Narwiański National Park, 8 – buffer zone of national park).

ona na umownym przedstawieniu odczucia (w skali 0-10), jakie u obserwatora wywołuje widok oceniany wzdłuż marszruty co 200-600 m po obu stronach obranej trasy. Miejsca, w których dokonywana była ocena krajobrazu wyznaczała zmienność jego fizjonomii lub/i zmiana zasięgu widoku. Metoda ta nie wymaga oceny poszczególnych składowych widoku, ale bazuje na tzw. regule pierwszego wrażenia, zakładającej, że pierwszy kontakt z krajobrazem i spojrzenie obserwatora na oceniany krajobraz ma przynieść kompleksową ocenę jego walorów estetycznych. Graficznym przedstawieniem wartości widoków pojawiających się kolejno, wraz z pokonywaniem założonej marszruty jest wykres obrazujący zmienność wrażeń i doznań emocjonalnych powstających w kontakcie z krajobrazem. Wrażenia te mają bez wątpienia charakter skrajnie subiektywny, trudny do jednoznacznego określenia, a tym bardziej pomiaru, umożliwiające ich interpretację bez sięgania do metod właściwych psychologii i medycynie.

Mimo stosunkowo częstego stosowania metody krzywej wrażeń do oceny walorów krajobrazowych, w literaturze rzadko pojawiają się próby interpretacji punktów oddających wrażenia generowane przez krajobraz. Jedną z nich przedstawił P. Adamiec (2008), proponując następującą klasyfikację: 8-10 – wysokiej jakości bodźce, silnie oddziaływujące na zmysły, 5-7 – duża liczba pozytywnych wrażeń, 2-4 – niskiej jakości wrażenia zmysłowe, 1 – niewielka ilość wrażeń w znikomym sposobie wpływająca na percepcję. W niniejszej pracy zrezygnowano z opisowego charakteryzowania odczuć, założono jedynie wprost proporcjonalną zależność pomiędzy wartością punktową, a wrażeniem, jakie generuje krajobraz. Część osób biorących udział w badaniach oceniało krajobraz bezpośrednio w terenie, część metodą fotograficzną, co jak się wydaje zwiększa obiektywizm oceny, ogranicza bowiem wpływ bodźców pozawizualnych na końcowy wynik, będący średnią arytmetyczną indywidualnych wskazań.

Po przeprowadzeniu oceny wyznaczone marszruty zostały podzielone na odcinki ok. 3-kilometrowej długości. Dla każdego z nich wyznaczono syntetyczną wartość „wrażenia”, będącego średnią z pomiarów cząstkowych. Na tej podstawie zaklasyfikowano je do odpowiednich klas atrakcyjności widokowej:

- trasy o wysokiej atrakcyjności widokowej – 8-10 pkt
- trasy o przeciętnej atrakcyjności widokowej – 5-7 pkt
- trasy o niskiej atrakcyjności widokowej – 2-4 pkt
- trasy pozbawione walorów widokowych – 1 pkt.

Do oceny wartości panoram roztaczających się z punktów widokowych zastosowano metodę bonitacyjną według sformalizowanych kryteriów, dostarczającą informacji o atrakcyjności wizualnej krajobrazu w granicach 30 wytypowanych stożków widokowych. Podstawowymi kryteriami oceny panoram były następujące elementy decydujące o strukturze widoku (Malinowska 2005, Żarska 2002):

- zasięg widoku,
- przestrzenność,
- liczba planów,
- różnorodność elementów budujących panoramy,
- obecność obiektów dysharmonijnych,
- ogólna kompozycja widoku.

Biorąc pod uwagę fakt, że większość turystów wysoko ocenia walory krajobrazowe doliny Narwi i przybywa na teren otuliny parku przede wszystkim w celu ich percepcji ze szlaków i punktów widokowych, zdecydowano włączyć do kryteriów oceny możliwość wizualnego odbioru krajobrazów Narwiańskiego Parku Narodowego.

Waloryzację przeprowadzono przy założeniu równoważności kryteriów oceny. Kryteria oceny panoram wraz z punktacją bonitacyjną przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Bonitacja atrakcyjności wizualnej panoram roztaczających się z punktów widokowych usytuowanych na obszarze Narwiańskiego Parku Narodowego i w jego otulinie.

Table 1. Bonitation of panoramas visual attractions from scenic point located in buffer zone of Narwiański National Park.

Kryterium oceny	Cecha	Punktacja bonitacyjna
zasięg widoku	widok kameralny, o zasięgu do 400 m	1
	widok panoramiczno-kameralny o zasięgu do 1000 m	2
	widok panoramiczny o zasięgu powyżej 1000 m	3
przestrzenność	widoki ograniczone dwustronnie	1
	widoki ograniczone jednostronnie	2
	brak ograniczeń widoku	3
liczba planów	jeden, ewentualnie z prześwitami drugiego	1
	dwa	2
	trzy i więcej	3
różnorodność widoku	przewaga tła widokowego	1
	nieliczne dominanty, subdominanty krajobrazowe usytuowane w obrębie dalszych planów	2
	wyraźnie wyodrębnione dominanty, subdominanty i akcenty krajobrazowe	3
obecność obiektów dysharmonijnych	liczne, o charakterze punktowym, liniowym lub powierzchniowym, zajmujące łącznie pow. 25% widoku	1
	pojedyncze, o charakterze punktowym, liniowym lub powierzchniowym, zajmujące łącznie pon. 25% widoku	2
	brak lub nieliczne usytuowane na dalszych planach	3
ogólna kompozycja widoku	widok dysharmonijny	1
	widok o częściowo zaburzonej harmonii	2
	widok harmonijny	3
łączność wizualna z terenem NPN	brak kontaktu wizualnego z krajobrazami NPN	1
	krajobrazy NPN tworzą dalsze plany widokowe	2
	krajobrazy NPN budują pełną panoramę	3

Suma punktów bonitacyjnych była podstawą klasyfikacji panoram pod względem atrakcyjności wizualnej:

- panoramy bardzo atrakcyjne – 17-21 pkt
- panoramy przeciętne – 12-16 pkt
- panoramy mało atrakcyjne – 7-11 pkt

Uzupełnieniem prowadzonych badań był wywiad sondażowy, stanowiący część obszernej ankiety dotyczącej walorów krajobrazu Narwiańskiego Parku Narodowego, możliwości ich percepcji i roli jaką pełnią w rozwoju funkcji turystycznej na tym terenie (materiał niepublikowany). Sondaż przeprowadzony był wiosną i latem 2007 oraz 2008 roku w grupie 243 respondentów, wśród których byli pełnoletni mieszkańcy otuliny NPN (32%), turyści, którzy z wyboru przyjeżdżają na teren Parku (43%) oraz turyści, którzy znaleźli się tam przypadkowo (25%). Zadaniem respondentów wyrażenie opinii m.in. na temat:

- atrakcyjności wizualnej panoramy roztaczającej się z punktu widokowego lub odcinka szlaku,
- obecności wizualnych i pozawizualnych elementów wpływających pozytywnie i negatywnie na odbiór krajobrazu,
- działań koniecznych do zwiększenia atrakcyjności wizualnej krajobrazu,
- wpływu walorów krajobrazowych na atrakcyjność turystyczną terenu.

Wyniki

Przeprowadzone badania atrakcyjności wizualnej panoram wskazują, że spośród badanych 30 panoram ponad połowa (18) charakteryzuje się wysokimi walorami estetycznymi (ryc. 2). Są to głównie panoramy roztaczające

się z punktów widokowych usytuowanych w strefie krawędziowej wysoczyzny, obejmujące swoim zasięgiem krajobrazy Narwiańskiego Parku Narodowego. Szczególnie atrakcyjne widoki doliny Narwi – rozległe, wieloplanowe, pozbawione barier widokowych, z obecnymi dominantami i subdominantami obserwować można w pobliżu miejscowości Kurowo, Waniewo, Izbiszczce, Bokiny, Suraż, Topilec, Rogowo, Choroszcz i Rzędziany. Naturalne i antropogeniczne dominanty krajobrazowe współwystępujące w widoku, wzajemnie się dopełniają, tworząc zharmonizowany krajobraz, którego największym walorem jest przestrzenność, a także naturalność i rodzimość (Malinowska 2004). Pozostałe panoramy, o niższej atrakcyjności wizualnej budują przede wszystkim krajobrazy rolniczo-leśne i rolniczo-łąkowe otuliny, zunifikowane pod względem fizjonomicznym, ze zwiększonym udziałem dysharmonijnych obiektów antropogenicznych w obrębie bliskich planów (dróg, linii wysokiego napięcia, niewkomponowanej w otoczenie zabudowy, zaniedbanych obiektów infrastruktury turystycznej i in.)

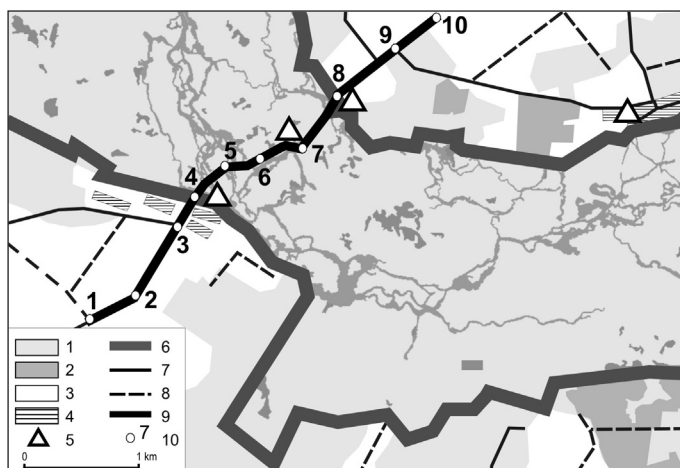
Miejsca, z których roztaczają się najbardziej atrakcyjne wizualne panoramy wymagają bez wątpienia podjęcia działań w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, mających na celu ich włączenie w infrastrukturę turystyczną gmin. Powinny być one łatwo dostępne i odpowiednio zagospodarowane w sposób dostosowany do cech regionu. Wkomponowane w krajobraz obiekty – wiaty, wieże widokowe, pola biwakowe, powinny umożliwiać turystom wypoczynek i niezakłóconą recepcję walorów krajobrazowych Narwiańskiego Parku Narodowego. Równie istotne są także działania, ukierunkowane na odpowiednie ukształtowanie przedpola widokowego, zachowanie szerokiego kąta patrzenia i zróżnicowanej, harmonijnej treści widoku. Służyć temu może m.in. unikanie lokalizowania obiektów liniowych (dróg, mostów) i elementów o znacznej wysokości (linii energetycznych) w strefie widoku, wkomponowanie w otoczenie zabudowy i obiektów turystycznych (pól namiotowych, biwakowych, wież widokowych, zadaszeń) poprzez zmianę ich kolorystyki lub przesłonięcie zielenią, dbałość o stan dominant i subdominant krajobrazowych, promowanie regionalnych form architektonicznych, ograniczanie zarastania i podtrzymywanie mozaiki krajobrazowej przez umiejętne wykaszanie i in. Szczegółowe zasady ochrony punktów widokowych i roztaczających się z nich panoram winny być sformułowane w trakcie analiz poprzedzających plany miejscowe, np. w ramach Studium Ochrony Krajobrazu, będącym częścią Programu Ochrony Środowiska. Niestety żadna z gmin, w granicach której znajduje się park narodowy i jego otulina nie ma sporządzonego takiego opracowania.

Wyniki badań atrakcyjności wizualnej krajobrazu prowadzone wzdłuż ciągów komunikacyjnych całkowicie odmienną, subiektywną metodą krzywej wrażeń przyniosły zbliżone rezultaty do waloryzacji panoram. Podobnie jak poprzednio, najbardziej atrakcyjne pod względem widokowym szlaki, pozwalające na percepcję podstawowego waloru krajobrazu tego terenu, jakim jest przestrzenność, prowadzą wzdłuż strefy krawędziowej wysoczyzn oraz w strefie kontaktu terenów hydrogenicznych i litogenicznych. Ich przebieg wyznaczają także kulminacje terenu, z których roztaczają się atrakcyjne wizualnie panoramy. Zaobserwowanie tej prawidłowości wskazuje na pilną potrzebę wyznaczenia strefy łączności doliny Narwi, chronionej w granicach parku narodowego z terenami wysoczyznowymi położonymi w otulinie i określenia w odrębnym, poprzedzającym plan miejscowy Studium Ochrony Krajobrazu, szczegółowych zasad gospodarowania w jej obrębie. Tereny te (zwłaszcza zbocza wysoczyzn) stanowią bowiem tło widokowe dla krajobrazów doliny, a ich chaotyczne, nieprzemyślane zagospodarowanie skutkuje obniżeniem walorów krajobrazowych Narwiańskiego Parku Narodowego. Wyznaczony obszar powinien być m.in. wolny od ograniczającej widok zabudowy, przesłaniającej widok zadrzewień, pozbawiony dysharmonijnych, niezgodnych z charakterem widoku i regionalną specyfiką dominant krajobrazowych.

Przykładem szczegółowej oceny walorów wizualnych krajobrazu metodą krzywej wrażeń jest badanie prowadzone wzdłuż marszruty Waniewo-Śliwno, przecinającej dolinę Narwi z południowego zachodu na północny-wschód (ryc. 3). Szlak o długości 4,5 km biorący swój początek na obszarze Równiny Łapskiej w sąsiedztwie wsi Waniewo prowadzi w poprzek doliny Narwi, przez teren bagienny kładką o długości 1050 m biegnącą w miejscu XVI wiecznego mostu i kończy się w rejonie wsi Śliwno, na przeciwległej Równinie Choroskiej.

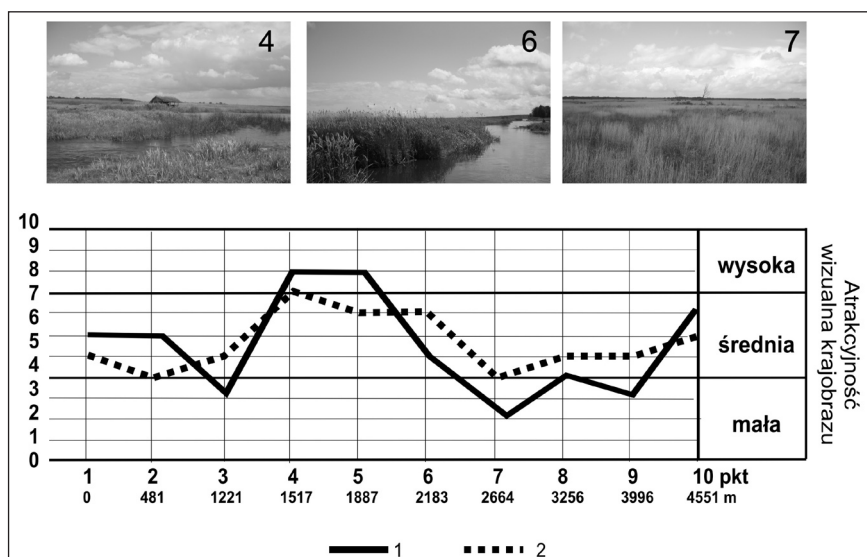
Wyniki waloryzacji uśrednione na podstawie 124 indywidualnych ocen przedstawia ryc. 4. Przeprowadzone obserwacje wyraźnie wskazują, że krajobrazy bagiennie objęte ochroną w granicach parku narodowego generują wyższe (choć zmienne) napięcie emocjonalne obserwatora (turysty) związane z estetyką oglądanego środowiska, niż użytkowane rolniczo krajobrazy otuliny. Są one najmocniejsze w przestrzeni wielobarwnej,

bogatej i złożonej z wielu elementów kraj obrazotwórczych (pkt. 4, 5, 6) i słabsze w układach monottonnych, o małym zróżnicowaniu typów pokrycia roślinnego, zwłaszcza na obszarach upodobnionych fizjonomicznie na skutek zarastania trzciną (pkt 7, 8). Prawidłowości te potwierdzają także wyniki uzyskane z innych marszrut przecinających dolinę Narwi.

Ryc. 3. Przebieg szlaku Waniewo-Śliwno (1 – krajobraz łąkowy, 2 – krajobraz leśny, 3 – krajobraz rolniczy, 4 – krajobraz antropogeniczny, 5 – punkt widokowy, 6 – granica NPN, 7 – główne drogi, 8 – drogi gruntowe, 9 – trasa marszruty, 10 – miejsca oceny).

Fig. 3. Scenic trail Waniewo-Śliwno (1 – meadow landscape, 2 – forest landscape, 3 – agricultural landscape, 4 – anthropogenic landscape, 5 – scenic overlook, 6 – border of national park, 7 – main roads, 8 – paths, 9 – scenic trail, 10 – localization of view sheds assessed from point of visual landscape quality perception).

Ryc. 4. Krzywa wrażeń opracowana dla marszruty Waniewo-Śliwno (fot. autor) (1 – prawa strona, 2 – lewa strona).

Fig. 4. Curve of landscape quality impressions for scenic trail Waniewo-Śliwno (fot. autor) (1 – right side, 2 left side).

Podobne wnioski płyną z badań sondażowych, przeprowadzonych w latach 2007-2009 na grupie 243 osób. Zdecydowana większość respondentów (72,6%), spośród których większość stanowili turyści podkreśla, że środowisko Narwiańskiego Parku Narodowego jest największym walorem tego terenu, zarówno w aspekcie

wartości przyrodniczej (53,1%), jak i krajobrazowej (44,7%). Większość respondentów (65,2%) pozytywnie ocenia walory widokowe tego terenu (akcentując zwłaszcza wartość wizualną panoram rozciągających się z punktów widokowych), dostrzega ich wpływ na potencjał turystyczny regionu (64,2%) i widzi potrzebę rozwijania turystyki na tym terenie (85,4%), głównie agroturystyki (78,6%). Jednocześnie tylko 22,7% podkreśla, że utworzenie NPN jest czynnikiem stymulującym rozwój turystyki i ma pozytywny wpływ na sytuację ekonomiczną regionu. Wynika stąd, że ogromny potencjał turystyczny, związany z możliwością percepcji unikatowych walorów przyrodniczych i krajobrazowych doliny Narwi jest wykorzystany w znikomym stopniu.

W opinii respondentów otwarte krajobrazy bagienne o wysokiej i średniej atrakcyjności wizualnej są jednocześnie terenami stwarzającymi niesprzyjające warunki do dłuższego przebywania, wypoczynku i rekreacji (76,8%). Jest to związane z niekorzystnymi bodźcami, w tym: warunkami bioklimatu (wysoką wilgotnością, niekiedy brakiem przewietrzania), obciążającymi warunkami psychoregulacyjnymi, brakiem poczucia bezpieczeństwa związanym z niestabilnym, grząskim podłożem itp. Pozytywne oceny uzyskały natomiast krajobrazy leśne i łąkowe pozostałej części otuliny (66,4%). Zarówno turyści, jak i mieszkańcy otuliny NPN wysoko oceniają przyrodniczą wartość ekosystemu bagiennego objętego ochroną w granicach parku narodowego (57,3%) oraz atrakcyjność wizualną krajobrazu doliny (42,8%). Jednocześnie jednak nie chcą w krajobrazie tym przebywać przez dłuższy czas i preferują recepcję walorów wizualnych z dystansu, w skali panoram rozciągających się z punktów widokowych na wysoczyźnie, wież widokowych usytuowanych w pobliżu koryta Narwi lub szlaków krajobrazowych (65,2%).

Porównując rezultaty badania sondażowego z wynikami badań kwestionariuszowych S. Halickiego (2001), w części wspólnej badanych opinii zauważyć można znaczące podobieństwo. Oznacza to, że w ciągu kilku lat dzielących oba badania, mimo intensywnej promocji regionu nie nastąpiły znaczące zmiany w wykorzystaniu potencjału turystycznego. Przyczyną tego może być stwierdzony przez S. Halickiego i potwierdzony późniejszymi badaniami autorki fakt, że lokalne władze gmin upatrują rozwój funkcji turystycznej bardziej w promocji walorów kulturowych i etnograficznych, niż krajobrazowych. Tymczasem tą grupą walorów w obu badaniach zainteresowanych było zaledwie nieco ponad 20% respondentów. W przeciwieństwie do walorów przyrodniczych i krajobrazowych pełnią one więc drugorzędną rolę w kształtowaniu ruchu turystycznego na omawianym obszarze. Oznacza to, że potencjał służący rozwojowi turystyki i rekreacji na badanym obszarze, jaki niesie w sobie krajobraz postrzegany z punktów i szlaków widokowych pozostaje w dalszym ciągu niewykorzystany.

Wnioski

Analiza zebranego w trakcie badań materiału skłania do wysunięcia kilku istotnych wniosków dotyczących walorów widokowych analizowanych szlaków i punktów widokowych i możliwości ich turystycznego wykorzystania.

1. Najwyższą atrakcyjnością wizualną z punktu widzenia turysty, którego celem jest percepcja walorów widokowych odznaczają się krajobrazy dna doliny Narwi, postrzegane z punktów i tras widokowych usytuowanych w obrębie doliny na granicy terenów litogenicznych i hydrogenicznych oraz w strefie krawędziowej wysoczyzn (w szczególności tych, które charakteryzują się obecnością atrakcyjnych dominant krajobrazowych).
2. Atrakcyjność wizualna krajobrazu Narwiańskiego Parku Narodowego i jego otuliny może być elementem istotnie podnoszącym walory turystyczne terenu; podstawowym instrumentem ich udostępnienia (i jednocześnie ochrony) powinny być odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych, regulujące sposób zagospodarowania (także turystycznego) dna doliny Narwi i okalających ją wysoczyzn, pozostających w strefie wizualnego kontaktu.
3. Otulina parku powinna pełnić rolę zaplecza turystycznego, poprzez odpowiednie wysycenie infrastrukturą turystyczno-rekreacyjną, jednak tylko w takim stopniu, który nie stwarza zagrożenia dla chronionego ekosystemu doliny.

Literatura

- Adamiec P., 2008. Wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych dolin rzecznych Lublina w rekreacji. *Nauka Przyr. Technol.* 2, 4, nr 47.
- Bajerowski T., Biłozor A., Cieślak I., Senetra A., Szczepańska A., 2007. Ocena i Wycena krajobrazu. Wybrane problemy rynkowej oceny i wyceny krajobrazu wiejskiego, miejskiego i stref przejściowych, Educaterra, Olsztyn.
- Bell P., Baum A., Greene T., Fisher J., 2004. *Psychologia środowiskowa*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Cymerman R., Hopfer A., Korelewski K., Magiera-Braś G., 1988. Zastosowanie metody krzywej wrażeń do oceny krajobrazów wiejskich, *Zesz. nauk. Akademii Rolniczo-Technicznej*, nr 18, Olsztyn.
- Gracza J., Sankowski T., 2004. *Psychologia w rekreacji i turystyce*, Wyd AWF, Poznań.
- Halicki S., 2001. Zagospodarowanie turystyczne NPN i otuliny, maszynopis.
- Kowalczyk A., 1992. Badanie spostrzegania krajobrazu multisensorycznego – podstawą kształtowania obszarów rekreacyjnych. WSP Bydgoszcz.
- Krzymowska-Kostrowicka A., 1999. *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, PWN Warszawa.
- Malinowska E., 2004. Walory krajobrazowe Narwiańskiego Parku Narodowego. In: *Przyroda Podlasia – Narwiański Park Narodowy*, Wydawnictwa Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- Malinowska E., 2005. Zasoby i walory krajobrazu Narwiańskiego Parku Narodowego. In: *Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych*, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, tom XII. Kielce.
- Richling A. 1992. Podstawy metodyczne oceny wizualnej atrakcyjności krajobrazu, *GEA 2*, Warszawa-Płock-Murzynowo.
- Wojciechowski K.H., 1986. Problemy percepcji i oceny estetycznej krajobrazu, *Rozprawy habilitacyjne, Rozprawy Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, UMCS, XXVIII*, Lublin.
- Śleszyński P. 1997. Z badań na fizjonomią środowiska przyrodniczego. In: *Prace i studia geograficzne*, Tom 21, Warszawa.
- Wyrzykowski J., (ed.), 1991. *Ocena krajobrazu Polski w aspekcie fizjonomicznym na potrzeby turystyki*, Wrocław.
- Żarska B., 2002. *Ochrona krajobrazu*, Wyd. SGGW, Warszawa.

